

ปัจจัยความสำเร็จของประเทศอาร์เจนตินา ในการติดตามผู้สูญหายในช่วง The Dirty War¹

Success Factors of Argentina Tracking the Missing during The Dirty War

รัชดากรณ์ มรมอง²

Rachadaporn Mornmoung²

สถาบันนิติวิทยาศาสตร์²

Central Institute of Forensic Science²

E-mail: rachada.mpic@gmail.com

Received 19/09/2022 » Revised 22/11/2022 » Accepted 24/11/2022

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ประเทศอาร์เจนตินากับความสำเร็จ ในการติดตามผู้สูญหายเพื่อนำมาปรับ ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย รวมทั้ง การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้ประเทศอาร์เจนตินา ประสบความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหาย เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาความสำเร็จ ในการติดตามผู้สูญหาย และการพิสูจน์อัตลักษณ์ ศพนิรนาม ถึงแม้ว่าบริบทของสภาพปัญหา

คนหาย และศพนิรนามระหว่างประเทศ อาร์เจนตินากับประเทศไทยจะแตกต่างกัน แต่เทคนิคและวิธีการติดตามผู้สูญหาย การพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามของประเทศ อาร์เจนตินาก็สามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับ บริบทของประเทศไทยได้

ในการศึกษาคั้งนี้ จะได้นำเสนอปัจจัย ความสำเร็จในการติดตามคนหายและการพิสูจน์ อัตลักษณ์ศพนิรนามของประเทศอาร์เจนตินา

¹ บทความนี้เป็นบทความวิชาการเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพ

² ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ ชั้น 9 อาคารรัฐประศาสนภักดี ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210

ซึ่งประกอบด้วย นโยบายของผู้นำประเทศ การยกเลิกพระราชกฤษฎีกานิรโทษกรรมและอภัยโทษ การเคลื่อนไหวกองทัพและการเรียกร้องจากประชาชน และการสนับสนุนจากนานาชาติ ซึ่งจะนำมาสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหายและ

การพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามในประเทศไทย ดังนั้น นโยบายและเป้าหมาย การรวมศูนย์ข้อมูลผู้สูญหายและศพนิรนาม ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการพัฒนานโยบาย

คำสำคัญ: การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล, ผู้สูญหาย, ศพนิรนาม

Abstract

The purpose of the academic article was to study the success factors of Argentina in tracking the missing during The Dirty War to adapt to the Thai context including the study of factors that contributed to the success of Argentina in tracking the missing guidelines for developing success in tracking missing persons and unidentified bodies. Although the context of the disappearance problem and unidentified bodies between Argentina and Thailand are different in terms of the techniques and methodology for tracking the missing person identification of unidentified bodies in Argentina can be adapted to

suit the context of Thailand.

This article presents the success factors in tracing missing persons and unidentified bodies in Argentina including the national policies, the Royal Decrees on Amnesty and Pardon, the People's Movements and Calls, and international support, and leads to suggestions for improving success in tracking the missing and unidentified bodies in Thailand as follows: Policy and Goals Datacenter integration of missing persons and unidentified bodies interagency cooperation and legal development.

Keywords: identification, missing persons, unidentified bodies

บทนำ

ประเทศอาร์เจนตินาตั้งอยู่ทางตอนใต้ของทวีปอเมริกาใต้ติดกับมหาสมุทรแอตแลนติกใต้ ทิศเหนือติดต่อกับประเทศโบลิเวีย ประเทศพาราควัย ทิศตะวันออกติดต่อกับประเทศบราซิล

และประเทศอูรุกวัย ทิศตะวันตกและทิศใต้ติดต่อกับประเทศชิลี ปัจจุบันมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุข แต่ในอดีตที่ผ่านมา มีการปกครองโดยรัฐบาลเผด็จการทหาร

ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1976-1983 หรือเมื่อ 45 ปีมาแล้ว รัฐบาลทหารได้ทำสงครามกับประชาชนที่มีความเห็นต่างทางการเมืองจนมีประชาชนเสียชีวิตนับหมื่นคน ได้รับการขนานนามในประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ของอาร์เจนตินาว่า “สงครามสกปรก” หรือ Dirty War (Chaowarit Chaosangrat, 2021) การกวาดล้างประชาชนที่มีแนวคิด “อันตราย” เหล่านี้ใช้วิธีการที่เรียกกันว่า “การทำให้สาบสูญ” (disappearances) ประชาชนจำนวนมากถูกกองกำลังติดอาวุธทั้งในเครื่องบินและนอกเครื่องบินบุกเข้าไปจับกุมตัวในบ้านยามวิกาลถูกนำตัวไปไว้ในค่ายกักกันลับที่มีมากถึง 250 แห่ง ถูกทรมานอย่างทารุณ ก่อนจะถูกฆ่าทิ้งอย่างไร้มนุษยธรรมและละเมิดสิทธิมนุษยชนศพที่พบมักมีร่องรอยบาดแผลของการถูกทรมานก่อนที่จะทำการสังหาร (I'm from Andromeda, 2021) ศพจะถูกนำไปทิ้งในหลุมฝังศพภายใต้ชื่อ “NN” (Nomen Nescio) คือไม่ทราบชื่อหรือไม่มีชื่อ (Guerriero, 2021) และมีจำนวนมากถูกยึดกระสอบทิ้งจากเครื่องบินลงในทะเล มีรายงานด้วยว่า มีประชาชนจำนวนไม่น้อยที่ถูกทิ้งลงทะเลทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ประชาชนที่ถูกจับไปจำนวนมากเป็นเยาวชนอายุต่ำกว่า 20 ปี อีกทั้งทารกของผู้หญิงที่ถูกกักขังหญิงเหล่านี้ไว้ในค่ายกักกัน และภายหลังการคลอบคลุมทารกเหล่านี้จะมีการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และถูกยกให้เป็นบุตรบุญธรรมของครอบครัวนายทหารซึ่งคาดกันว่าจำนวนทารกเหล่านี้มีจำนวนมากถึง 500 คน (Phakwadee Weeraphaspong, 2010) สำหรับตัวเลขของ

ผู้เสียชีวิตและผู้สูญหายนั้น ยังมีตัวเลขที่ไม่แน่ชัดตามตัวเลขของคณะกรรมการติดตามสอบสวนกรณีผู้สูญหายแห่งชาติ (National Commission on the Disappearance of Persons) หรือที่มักเรียกกันด้วยอักษรย่อจากชื่อในภาษาสเปนว่า CONADEP ระบุไว้ที่ 8,961 คน แต่ CONADEP เองก็ประเมินไว้ว่าน่าจะมีมากกว่า 9,000 คน องค์กรนิรโทษกรรมสากลประเมินไว้ว่ามีมากกว่า 15,000 คน ส่วนองค์กรสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ประเมินไว้ที่ประมาณ 30,000 คน ตัวเลข 30,000 คน นี้เป็นตัวเลขที่ได้รับการอ้างอิงถึงบ่อยที่สุดในเอกสารต่าง ๆ การขาดความแม่นยำของตัวเลขสะท้อนให้เห็นถึงความลับของการหายตัวไปและความท้าทายของการค้นหา ทำให้เกิดแรงกดดันทางสังคมและความสนใจของประชาชน (David Pérez-Torres & Congram, 2020, pp.263)

ภายหลังเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย มีการสืบสวนอาชญากรรมในอดีต เพื่อให้มีการดำเนินการติดตามผู้สูญหายและพิสูจน์อัตลักษณ์ศพไม่ทราบชื่อเนื่องจากศพทั้งหมดมีสภาพเป็นกระดูก ดังนั้นการประยุกต์ใช้และพัฒนานิติมานุษยวิทยาในการสืบสวนการละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงมีความจำเป็นในครั้งนี้ โดยในตอนต้นปี ค.ศ.1984 คณะกรรมการติดตามสอบสวนกรณีผู้สูญหายแห่งชาติ และ องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนที่อุทิศให้กับการค้นหาเด็กที่เกิดในกรงขังหรือสูญหายไปพร้อมกับพ่อแม่ได้ขอความช่วยเหลือจาก Mr. Eric Stover ผู้อำนวยการโครงการวิทยาศาสตร์และ

สิทธิมนุษยชน American Association for the Advancement of Science (AAAS) ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ส่งทีมสอบสวนทักคนโดยหนึ่งในทีม คือ Dr. Clyde Snow นักนิติมานุษยวิทยาระดับแนวหน้าคนหนึ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา มายังประเทศอาร์เจนตินา และได้ร่วมก่อตั้งทีมนิติมานุษยวิทยา กับนักศึกษาประเทศอาร์เจนตินา ในชื่อ Argentine Forensic Anthropology Team หรือ EAAF (Perez-Torres & Congram, 2020, pp. 263) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนทางด้านสิทธิมนุษยชน องค์กรนี้ถูกก่อตั้งขึ้นมาเนื่องจากความต้องการตรวจสอบการสูญหายของประชาชนอาร์เจนตินา ในช่วง “Dirty War” EAAF เริ่มก่อตั้ง ในปี ค.ศ. 1984 มีผู้ร่วมก่อตั้ง คือ Patricia Bernardi, Mercedes Doretti, Morris Tidball Binz และ Luis Fondevibrer EAAF ทำงานในรูปแบบสหสาขาวิชาชีพที่สอดคล้องกับสิทธิประโยชน์ของครอบครัวผู้สูญหาย และครอบครัวทุกขั้นตอนของการสอบสวนตั้งแต่การติดต่อครั้งแรกกับครอบครัวไปจนถึงการส่งคืนศพที่สามารถพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลได้แล้ว โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติงานตั้งแต่การค้นหา กู้คืน และวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการ (EAAF, 2021) EAAF ประยุกต์งานด้านนิติวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะงานด้านนิติมานุษยวิทยา นิติโบราณคดี และพันธุศาสตร์ มาใช้ในการตรวจพิสูจน์ และสืบสวนสอบสวนการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศอาร์เจนตินาและหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วโลก

สภาพปัญหา

แม้ว่าปัญหาผู้สูญหายอันนำมาสู่การพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามในประเทศอาร์เจนตินา จะเกิดขึ้นจากการบังคับให้หายสาบสูญหาย ซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำของรัฐบาล ซึ่งจะแตกต่างจากประเทศไทย ที่การผู้สูญหายเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย เช่น เจตนาสูญหายเอง หรือเกิดจากอาชญากรรม เป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าในสถานการณ์ขัดแย้งทางการเมือง หรือขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งเกิดจากความคิดเห็นไม่ตรงกันนำมาสู่การบังคับสูญหาย หรืออุ้มหาย จะพบไม่มากนักก็ตาม แต่ประเทศอาร์เจนตินาถือเป็นหนึ่งในประเทศต้นแบบที่สามารถนำเทคนิค วิธีการทางนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในการติดตามผู้สูญหายและการพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามจนสามารถประสบความสำเร็จมากถึง 795 ราย จากจำนวนกระดูกที่ขุดได้ 1,400 โคร่ง ที่ประเทศไทยจะได้นำมาพัฒนาและปรับใช้ให้เหมาะสมกับประเทศไทย (calatrava, 2019)

ปัญหาในการติดตามผู้สูญหาย การพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามในประเทศไทย พบว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุดังนี้

- 1) ข้อมูลกระกระกระจาย ไม่มีศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูล การแจ้งคนหายสามารถแจ้งได้หลายหน่วยงาน ในส่วนศพนิรนามมีข้อจำกัดคือมีแพทย์นิติเวช เฉพาะตามโรงพยาบาลประจำจังหวัดใหญ่ ๆ การจัดเก็บข้อมูลจึงยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

2) การขาดข้อมูลผู้สูญหาย สาเหตุจากหลายปัจจัย อาทิ ครอบครัว คนไทยเป็นครอบครัวขนาดเล็กแยกกันอยู่นาน ๆ จะกลับมาบ้าน ทำให้เมื่อหายตัวไปครอบครัวไม่ทราบการหลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายของแรงงานข้ามชาติ เมื่อเสียชีวิตจึงเป็นไปได้ยากที่จะค้นหาข้อมูลของครอบครัวหรือญาติพี่น้อง

3) การเข้าถึงข้อมูลภาครัฐทำได้ยากและไม่สะดวก ไม่ทราบช่องทางในการติดต่อราชการ

4) ปัญหาผู้สูญหายถูกมองว่าเป็นปัญหาเฉพาะกลุ่มคนหรือปัญหาระดับครอบครัว จึงไม่ได้รับความสำคัญทำให้หลาย ๆ ครอบครัวต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการออกติดตามหรือค้นหาพยานหลักฐานเอง

5) ภาครัฐขาดเครื่องมือ/อุปกรณ์ที่จะทำให้การติดตาม/ค้นหาผู้สูญหายให้รวดเร็ว และภาครัฐมีข้อมูลของตนเอง แต่การจัดเก็บข้อมูลไม่ครบถ้วน สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังขาดการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ (Rachadaporn Mornmoung & Sarit Suebpongsiri, 2021, pp. 63)

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้สูญหายเมื่อเสียชีวิตกลายเป็นศพนิรนามที่อาจเสียชีวิตจากการถูกฆาตกรรม ไม่ทราบว่าเป็นใคร นอกจากนี้อาจเชื่อมโยงไปถึงการค้ามนุษย์ ถูกละเมิดสิทธิ หรือเปิดโอกาสให้ใช้สิทธิของศพนิรนามไปในทางที่ผิดกฎหมาย ทำให้ยากต่อการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้

ตารางที่ 1 : สถิติผู้สูญหายและศพนิรนาม ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2561- 2565

ลำดับ	ประเภท	2561	2562	2563	2564	2565
1	คนหาย (ราย)	35	59	2410*	67	41
2	ศพนิรนาม (ศพ)	303	373	430	343	178

ที่มา: Central Institute of Forensic Science Ministry of Justice, 2021

หมายเหตุ ข้อมูลคนหาย ปี พ.ศ. 2563 เป็นข้อมูลที่รับโอนมาจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 2,452 ราย (ตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อน และรวมกับข้อมูลสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ มีจำนวน 2,410 ราย)

ข้อมูล ณ วันที่ 31 สิงหาคม 2565

จากสถิติในปี พ.ศ. 2563 ข้อมูลผู้สูญหายเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากเป็นข้อมูลที่รับโอนมาจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 2,452 ราย ตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนกับข้อมูลของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ มีจำนวน 2,410 ราย

และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 เป็นต้นมาเป็นข้อมูลที่รวมการรับแจ้งจากสำนักงานตำรวจ

แห่งชาติ สำหรับในส่วนข้อมูลศพนิรนามยังไม่สามารถรวบรวมข้อมูลศพนิรนามที่พบทั้งประเทศไทยเนื่องจากปัญหาที่กล่าวในเบื้องต้น ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการติดตามผู้สูญหาย เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการปฏิบัติงานเชิงพื้นที่และห้องปฏิบัติการ รวมทั้งการบูรณาการ

หลายหน่วยงาน ยังไม่มีหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนในการติดตามผู้สูญหาย ทำให้การติดตามผู้สูญหายในประเทศไทยยังไม่มีประสิทธิภาพ สำหรับการพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามนั้นเป็นกระบวนการทางด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่มีมาตรฐานสากล มีวิธีการปฏิบัติงานที่ชัดเจน แต่ความสำเร็จของการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลยังขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น สภาพศพ ข้อมูลของคนหายที่ได้จากญาติหรือครอบครัว เป็นต้น (Rachadaporn Mornmoung, 2021, pp. 13) ดังนั้นความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหายนอกจากองค์ความรู้ที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีแล้วนั้น ประสิทธิภาพจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหายก็เป็นสิ่งที่จะต้องมีการเรียนรู้และนำมาเทคนิค วิธีการมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย จึงเป็นที่มาของการศึกษาปัจจัยความสำเร็จของประเทศอาร์เจนตินาในการติดตามผู้สูญหายในช่วง

The Dirty War

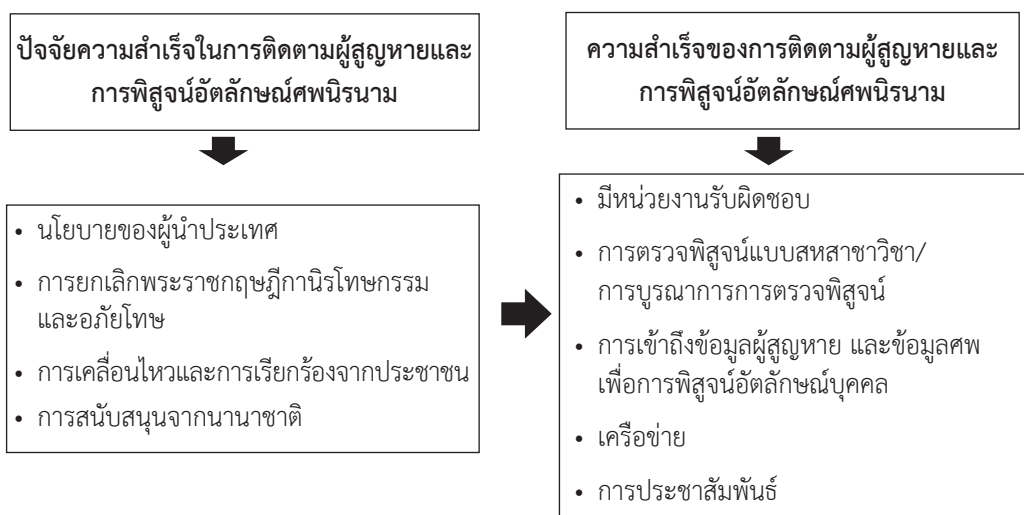
วัตถุประสงค์

1. ศึกษาประเทศอาร์เจนตินากับความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหายเพื่อนำมาปรับให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้ประเทศอาร์เจนตินาประสบความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหาย และเสนอแนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหาย และการพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนาม

กรอบแนวคิดการวิเคราะห์

การศึกษาปัจจัยความสำเร็จของประเทศอาร์เจนตินาในการติดตามผู้สูญหายในช่วง The Dirty War เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบในการวิเคราะห์ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทีมนิติมานุษยวิทยา ประเทศอาร์เจนตินา (The Argentine Forensic Anthropology Team (EAAF)) เป็นองค์กรเอกชนด้านวิทยาศาสตร์ที่ไม่แสวงหาผลกำไร ใช้วิธีและเทคนิคจากนิติวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ในการสืบสวน ค้นหา กู้ซากศพ หาสาเหตุการตาย ระบุและชดใช้ค่าเสียหาย โดยทำงานร่วมกับครอบครัวของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการบังคับให้หายสาบสูญ การละเมิดสิทธิมนุษยชน ความรุนแรงทางชาติพันธุ์ การเมือง สถาบัน เพศ และศาสนา การหายตัวไปในปัจจุบัน การค้า ยาเสพติด การค้ามนุษย์ องค์กรอาชญากรรม กระบวนการอพยพ สงครามและความขัดแย้ง ทางอาวุธ อุบัติเหตุและภัยพิบัติ การทำงานของทีม EAAF ตั้งอยู่บนหลักการของสิทธิมนุษยชน กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ปัจจุบัน EAAF มีสมาชิกมากกว่า 60 คน ครอบคลุมสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ เช่น มานุษยวิทยา โบราณคดี การแพทย์ ชีววิทยา พันธุศาสตร์ ฟิสิกส์ สถาปัตยกรรม คอมพิวเตอร์ และภูมิศาสตร์ ที่ตั้งสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ใน บัวโนสไอเรส ประเทศอาร์เจนตินา มีสำนักงานในรัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา และตัวแทนในประเทศเม็กซิโก มีห้องปฏิบัติการนิติพันธุศาสตร์ตั้งอยู่ในจังหวัดคอร์โดบา ประเทศอาร์เจนตินา ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับของครอบครัวเหยื่อผู้สูญหาย (EAAF, 2021) นอกจากนี้ EAAF ยังดำเนินการ

ตามคำร้องขอของหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วโลก อาทิ ศาลอาญาระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ สำหรับอดีตกองทัพอากาศเวีย (สาธารณรัฐโครเอเชีย สหพันธรัฐบอสเนียและสาธารณรัฐโคโซโว ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1996 - 2000) ศาลอาญาระหว่างประเทศ (สาธารณรัฐประชาธิปไตยคองโก ปี ค.ศ. 2014 ประเทศไอวอรีโคสต์ ปี ค.ศ. 2015) Extraordinary African Chambers, เซเนกัล (การพิจารณาคดีของ H. Habré, Chad ปี ค.ศ. 2014 และ ปี ค.ศ. 2015) คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (ประเทศศรีลังกา ปี ค.ศ. 2005 ประเทศจอร์เจีย สาธารณรัฐอัปฮาเซีย ปี ค.ศ. 2013 - ปัจจุบัน ประเทศโคลอมเบีย ปี ค.ศ. 2010 - ปัจจุบัน ประเทศเลบานอน ปี ค.ศ. 2015 ประเทศอิหร่าน ประเทศอิรัก ปี ค.ศ. 2010 - ปัจจุบัน ประเทศลิเบีย ปี ค.ศ. 2011 ประเทศยูเครน ปี ค.ศ. 2015 International Forensic Commission จัดโดย OAS (ประเทศโคลอมเบีย คดีเจ้าหน้าที่ 11 คน ถูกสังหารในกาลิ) คณะกรรมการผู้สูญหายของไซปรัส ปี ค.ศ. 2006 - ปัจจุบัน รัฐบาลประเทศเวียดนาม ประเทศไทย ประเทศโบลิเวีย และประเทศปารากวัย (ผ่านกองทุนอาร์เจนตินา เพื่อความร่วมมือได้-ได้ และสามเหลี่ยม ปี ค.ศ. 2010 - ปัจจุบัน (EAAF, 2021)

ผลการดำเนินงานทั้งหมดของ EAAF เป็นการทำงานในรูปแบบสหสาขาวิชาชีพมาใช้ในการติดตาม ผู้สูญหายและการพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนาม โดยเริ่มตั้งแต่การสอบสวน การขุดค้นหา กู้คืนซากโครงกระดูก และการวิเคราะห์โครงกระดูกมนุษย์ในห้องปฏิบัติการ สำหรับ

การกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อระบุตัวตนและหาสาเหตุการตายในบริบทของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้กระทำความผิดไม่ใช่บุคคลแต่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ กองกำลังหรือกลุ่มกบฏ ขั้นตอนในการปฏิบัติงานประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การค้นหา 2) การกักขังโครงกระดูก 3) การตรวจพิสูจน์ในห้องปฏิบัติการ 4) การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล และ 5) การแจ้งผลให้ครอบครัวทราบกระบวนการปฏิบัติงานทั้งหมดอยู่ในกรอบงานนิติวิทยาศาสตร์ ในรูปแบบสหสาขาวิชาชีพหลายด้าน ทั้ง โบราณคดี มานุษยวิทยากายภาพ ทันตกรรม รังสีวิทยา พันธุกรรม และการพิสูจน์หลักฐาน นอกจากนี้บางคดีอาจต้องมีผู้เชี่ยวชาญด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม (EAAF, 2021)

ขั้นตอนการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. Preliminary investigation เป็นขั้นตอนแรกของการปฏิบัติงาน เป็นการสืบสวนข้อมูลเบื้องต้นและเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติงาน ซึ่งจะเป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลประสบความสำเร็จ (Fowler & Thompson, 2015, pp. 131) อาจจะเป็นครั้งแรกของการติดต่อกับครอบครัว หรือชุมชนของผู้สูญหาย รวมทั้งบริเวณที่ฝังศพ ซึ่งจะช่วยในการสร้างสายสัมพันธ์แห่งความไว้วางใจ และความเคารพในเบื้องต้นกับญาติ หรือชุมชนของผู้สูญหาย เป็นการเปิดโอกาสในการอธิบายเป้าหมาย ขอบเขตการปฏิบัติงาน ข้อจำกัด และประเด็นอื่น ๆ ข้อมูลที่ได้รับจะถูกรวบรวมเพื่อช่วยในการสร้างสมมติฐานเกี่ยวกับ

ตำแหน่งที่ตั้งของหลุมศพ จำนวน ชื่อของผู้สูญหาย ชื่อที่เป็นไปได้ของฆาตกร ซึ่งการสืบสวนจะไม่สามารถดำเนินการได้ถ้าไม่ได้รับความยินยอมจากครอบครัว และจะต้องได้รับอนุญาตจากอัยการหรือผู้มีอำนาจทางกฎหมายก่อน (New Tactics and Center for Victims of Torture, n.d.) เนื่องจากเหตุการณ์การสูญหายมีระยะเวลาาน ดังนั้นการค้นหาข้อมูลเก่าในอดีตจึงมีความจำเป็น โดยข้อมูลเก่าในอดีต แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ข้อมูลลายลักษณ์อักษร ซึ่งอาจจะเป็นรายงานการแจ้งผู้สูญหายที่ครอบครัว หรือชุมชนยื่นเรื่องกับหน่วยงานรัฐ หรือกับองค์กรสิทธิมนุษยชนในท้องถิ่นหรือระหว่างประเทศ รายงานการชันสูตรพลิกศพ ภาพถ่าย ลายพิมพ์ นิ้วมือของศพ เอกสารการเก็บศพ บันทึกของสุสาน รวมทั้งรายงานประเทศต่าง ๆ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมักจะรวบรวมข้อมูลในช่วงที่มีความรุนแรง ข่าวดังประชาสัมพันธ์ และเอกสารวิชาการต่าง ๆ

2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่จะสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูญหายและ/หรือเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบังคับให้หายสาบสูญ อาจจะเป็นพยานที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือพยานที่ได้ยิน ได้รับการบอกเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือได้อ่านเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าว บุคคลกลุ่มนี้มักจะประกอบด้วย สมาชิกในครอบครัวของผู้สูญหาย เพื่อน เพื่อนบ้าน เพื่อนกลุ่มติดอาวุธ เพื่อนผู้ต้องขัง หรือผู้ต้องสงสัยในคดีอาญา แม้ว่าการให้ข้อมูลผู้สูญหาย

ควรเป็นสมาชิกในครอบครัวที่เป็นญาติสายตรง แต่ไม่ควรละเลยบุคคลที่กล่าวข้างต้น เนื่องจากบุคคลเหล่านี้สามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้เช่นกัน การสัมภาษณ์ควรทำความเข้าใจวัฒนธรรม และศาสนาของคนในท้องถิ่น และความสัมพันธ์ของบุคคลในพื้นที่ ควรเคารพรูปแบบวัฒนธรรมและศาสนาของผู้ถูกสัมภาษณ์ อาจต้องมีล่ามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนถูกต้อง สมบูรณ์มากที่สุด สำหรับผู้ที่ถูกเก็บข้อมูลทางพันธุกรรม ซึ่งเป็นข้อมูลส่วนบุคคลจะต้องลงนามให้ความยินยอมที่จะให้ข้อมูล

3) การเก็บข้อมูลผู้สูญหาย (Ante mortem Data) โดยทั่วไปเรียกว่าข้อมูล AM ซึ่งจะประกอบด้วยข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับผู้สูญหาย เช่น เพศ อายุ ความสูง ลักษณะทางพันธุกรรม พยาธิสภาพ อาทิ กระจกหัก โรคที่มักจะมีร่องรอยไว้บนกระดูก การเก็บตัวอย่างชีวภาพเพื่อการทดสอบทางพันธุกรรมจากสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากการระบุตัวตนไม่อาจใช้ลายพิมพ์นิ้วมือได้ เนื่องจากสภาพของศพจะเป็นกระดูกแล้ว หรือไม่มีบันทึกพันธุกรรมเพื่อการเปรียบเทียบในการระบุตัวตน

สิ่งที่ควรพิจารณาก่อนการเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรม คือ การจัดเก็บตัวอย่างทางชีวภาพดังกล่าวควรจัดเก็บไว้ที่ไหน ใครเป็นผู้รับผิดชอบดูแล และใครสามารถเข้าถึงข้อมูล

เหล่านี้ได้ ควรมีการกำหนดโดยข้อตกลงหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และองค์กรภาคประชาสังคมที่เข้าร่วมในการสืบสวน ควรระบุและอธิบายขั้นตอนทั้งหมดเหล่านี้อย่างชัดเจน ก่อนการเก็บตัวอย่าง นอกจากนี้ ประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เก็บตัวอย่างสารพันธุกรรม ต้องได้รับการฝึกอบรมและมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ต้องมีการอธิบายให้ญาติของผู้สูญหายที่ถูกจัดเก็บสารพันธุกรรมทราบว่า ขั้นตอนนี้ไม่รับประกันว่าจะพบและระบุตัวผู้สูญหายได้ เป็นเพียงความเป็นไปได้ การอธิบายว่าศพถูกระบุโดยอาศัยเทคนิคต่าง ๆ การตรวจสอบสารพันธุกรรมเป็นเพียงหนึ่งในกระบวนการที่ดำเนินการ และต้องระบุสถานที่เก็บผู้รับผิดชอบ และระยะเวลาการจัดเก็บนานเท่าใด วัตถุประสงค์การนำตัวอย่างสารพันธุกรรมไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการระบุตัวตนเท่านั้น สิ่งสำคัญที่เน้นคือการรวบรวมข้อมูล AM เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาเนื่องจากแต่ละคดีผ่านเวลามาเนิ่นนาน รวมทั้งการประเมินและรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเป็นขั้นตอนพื้นฐานในกระบวนการระบุตัวบุคคล รวมทั้งการจัดทำแผนภูมิลำดับวงศ์ตระกูล (Family Tree) (Fondebrider, 2020, pp. 11, pp. 13-17)

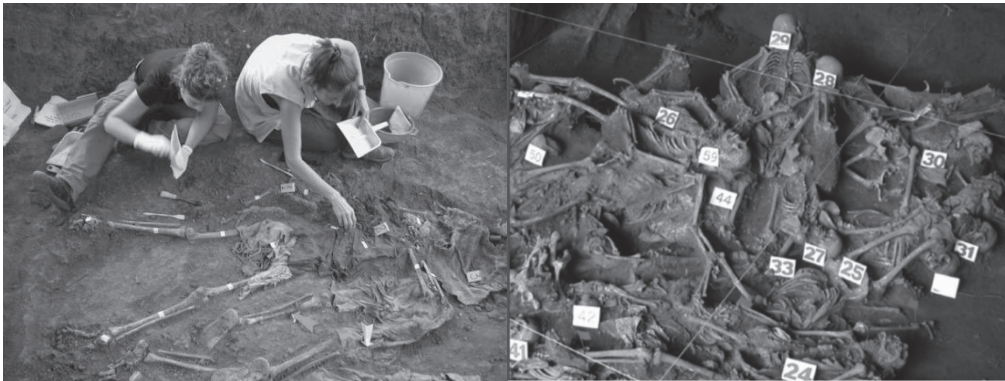
ภาพที่ 2 การเก็บข้อมูลผู้สูญหาย (Ante mortem Data)

ที่มา: EAAF, n.d.

2. Archaeological phase/crime scene/findings เป็นขั้นตอนภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับการขุดซากศพและการค้นหาพยานหลักฐานโดยนักนิติโบราณคดีร่วมกับทีมสหสาขาวิชาชีพอื่น ๆ ในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ 1) การค้นหา และ 2) การเก็บกู้ซากศพ (Fondebrider, 2020, pp. 11-12)

1) การค้นหา เป็นขั้นตอนก่อนการเก็บกู้ซากศพ โดยการนำข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับพื้นที่ สถานที่ ที่น่าจะพบซากศพ เช่น แผนที่ภูมิประเทศ ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม ฯลฯ (Lourdes, 2021) การเข้าสำรวจพื้นที่เพื่อค้นหาหลุมฝังศพ ลักษณะของโซนการสัมภาษณ์ประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ ประเมินด้านลอจิสติกส์ ความปลอดภัยและการสื่อสาร เป็นต้น ซากศพอาจพบได้ในสุสานที่เป็นทางการหรือสุสานลับ ๆ ฝังในหลุมศพ

ที่ขุดขึ้นมาเฉพาะกิจหรือในโพรงธรรมชาติบนพื้นผิวไม่ว่าจะเป็นเพราะไม่ได้ฝังหรือเพราะถูกเคลื่อนย้ายออกจากที่ฝังศพ ในแม่น้ำทะเลสาบ หรือมหาสมุทร ในกรณีฝังศพหลุมศพอาจพบหลุมศพที่ฝังหนึ่งคน หลุมศพที่ฝังมากกว่าหนึ่งคน หลุมศพเดิม ไม่มีการตัดแปลงหลุมศพรองหรือหลุมศพที่มีการถูกรบกวนอันเป็นผลมาจากกระบวนการทางธรรมชาติ หลุมฝังศพที่เปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ เมื่อประเมินแล้วจึงเข้าสู่กระบวนการขุดค้นทางโบราณคดี หลังจากมีการประเมินแล้ว จะมีการกำหนดกระบวนการจัดการกับคดีนี้ การป้องกันหรือปกป้องพื้นที่การบันทึกสิ่งที่ค้นพบหากมี การขุดหลุมศพ และการกู้คืนซากศพพร้อมกับหลักฐานที่เกี่ยวข้อง โดยต้องคำนึงถึงห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐาน (Chain of custody) ทั้งหมดที่พบ

ภาพที่ 3 การขุดซากศพ

ที่มา: EAAF, n.d. and EAAF, 2003

2) การเก็บกู้ซากศพ เป็นขั้นตอนการนำศพ ออกจากสถานที่นั้น ๆ เพื่อนำไปสู่ห้องปฏิบัติการ ขั้นตอนนี้จะดำเนินการเมื่อขั้นตอน การประเมินเบื้องต้นและการรวบรวมข้อมูล เสร็จสิ้น ทีมภาคสนามจะต้องวางแผนปฏิบัติการ เพื่อกู้คืนซาก จุดประสงค์จะต้องมีการพิจารณา ข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมจากด้านเทคนิคมากที่สุด ไปจนถึงด้านการขนส่งเพื่อป้องกันไม่ให้เกิด การสูญหาย การแจ้งผู้ที่เกี่ยวข้อง อาทิ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา ในขั้นตอนนี้เป็น ขั้นตอนทางโบราณคดีสำหรับการขุดค้นกระดูก ซึ่งอาจปรับให้เข้ากับสถานการณ์ ต้องพิจารณา เป็นพิเศษเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับญาติ/ ชุมชน การขนส่ง และความปลอดภัย รวมทั้ง หลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (กระสุนปืน เสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัว ฯลฯ) จะต้องมีการกำหนด หมายเลขกำกับพื้นที่/หลักฐาน ขั้นตอน การปฏิบัติภาคสนาม การวัด การทำแผนที่ การถ่ายภาพ การเก็บพยานหลักฐานและ การหีบห่อ ห่วงโซ่การครอบครองวัตถุพยาน

การขนส่งหลักฐานไปยังห้องปฏิบัติการ สำหรับ ครอบครัวมีสิทธิที่จะอยู่ในระหว่างการขุดค้น ตามที่กฎหมายกำหนด มีการปฏิบัติตามขั้นตอน ด้านความปลอดภัยและการรักษาความปลอดภัย สิทธิในการปฏิบัติก่อนและหลังการขุด พิธีกรรม ทางวัฒนธรรม/ศาสนาที่พวกเขาเห็นว่า เหมาะสม โดยจะต้องไม่รบกวนสถานที่ ที่จะดำเนินการ สิทธิที่จะได้รับแจ้งแผนงาน และผลเบื้องต้น และว่าจะทำการวิเคราะห์ อัตลักษณ์และสาเหตุการตายในภายหลัง ในห้องปฏิบัติการ (Fondebrider, 2020, pp.17-20)

3. Laboratory phase การตรวจ ในห้องปฏิบัติการ ขั้นตอนนี้ซากศพและหลักฐาน ที่ค้นพบจะถูกนำไปยังห้องปฏิบัติการเพื่อ วัตถุประสงค์ในการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล และหาสาเหตุการตาย (Fondebrider, 2020, pp. 12) ห้องปฏิบัติการต้องมีสภาพเหมาะสม สำหรับการวิเคราะห์ซากศพ ผู้เชี่ยวชาญ ในการตรวจวิเคราะห์ควรจะต้องประกอบด้วย

พยาธิแพทย์ แพทย์นิติเวช (เพื่อระบุสาเหตุของการเสียชีวิต) นักนิติมานุษยวิทยา ทันตแพทย์ นักรังสีวิทยา เป็นต้น ในส่วนการจัดการห้องปฏิบัติการที่มีระบบมาตรฐานมากำกับอย่างชัดเจน มีขั้นตอน Standard Operating Procedure (SOPs) ตามมาตรฐานสากล มีการฝึกอบรมบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และเมื่อวัตถุพยานกระดูกมาถึงห้องปฏิบัติการควรมีการเตรียมการสำหรับการวิเคราะห์กระดูก โดยการกำหนดหมายเลขวัตถุพยาน การถ่ายภาพตรวจสอบหีบห่อภาชนะบรรจุต้องไม่บอบสลาย เปิดกล่องต่อหน้าหัวหน้าทีมนิติเวช วางกระดูกและวัสดุที่เกี่ยวข้อง (เสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัว ฯลฯ) บนโต๊ะที่กำหนดไว้ การเลือกชิ้นส่วนที่ต้องเอ็กซเรย์ในกรณีที่มีการบาดเจ็บ หากจำเป็นให้ทำความสะอาดโครงกระดูก แล้วทำให้แห้งในที่ร่ม จัดทำรายการวัตถุพยานทั้งหมด แล้วจัดเรียงกระดูกลักษณะทางกายวิภาคสำหรับการตรวจวิเคราะห์กระดูก ให้ประเมินกระดูกว่าเป็นกระดูกมนุษย์หรือไม่ ถ้าไม่ใช่ก็หยุดกระบวนการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล กรณีเป็นกระดูกมนุษย์ให้ประเมินจำนวนผู้เสียชีวิต จำนวนก็คนจากจำนวนชิ้นส่วนกระดูกที่พบซ้ำกัน การประเมินเพศ เชื้อชาติ ประมาณอายุ ความสูง การวิเคราะห์ทาง

ทันตกรรม วิเคราะห์พยาธิสภาพ ลักษณะเฉพาะและความผิดปกติ การบาดเจ็บ รวมทั้งอื่น ๆ ที่พบจากกระดูก (EAAF, 2003)

การสุมตัวอย่างเพื่อการทดสอบทางพันธุกรรม หากมีการตัดสินใจเลือกตัวอย่างเพื่อวัตถุประสงค์ในการระบุตัวตน ถ้าหากสภาพของกระดูกเอื้ออำนวย ควรเก็บตัวอย่างจากบริเวณกระดูกหน้าแข้งหรือกระดูกโคนขา และ/หรือฟันที่แข็งแรง โดยต้องถ่ายภาพกระดูกที่จะสุมตัวอย่าง หมายเลขกำกับวัตถุพยานและมาตราส่วน การตัดตัวอย่างภายใต้สภาวะปลอดเชื้อตามระบบมาตรฐาน การถ่ายภาพตัวอย่างการตัด รวมทั้งหมายเลขกำกับวัตถุพยานและมาตราส่วน การบรรจุตัวอย่างในภาชนะที่มีหมายเลขกำกับที่เหมาะสม กระบวนการนี้ควรเชื่อมโยงกับแบบฟอร์มเฉพาะซึ่งจะถูกส่งไปยังห้องปฏิบัติการทางพันธุกรรมที่จะทำการตรวจพิสูจน์ (EAAF, 2021)

การวิเคราะห์การบาดเจ็บ เป็นการทำงานร่วมกันแบบสหสาขาวิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบูรณะกระดูกที่ได้รับบาดเจ็บและในการตีความข้อบกพร่องของกระดูก รูปแบบการแตกหัก ฯลฯ การวิเคราะห์ร่วมกันโดยผู้เชี่ยวชาญช่วยเพิ่มความแม่นยำในการตีความการบาดเจ็บ (Fondebrider, 2020, pp. 20-23)

ภาพที่ 4 การวิเคราะห์กระดูกในห้องปฏิบัติการ
ที่มา: EAAF, n.d.

4. The identification process และ the integrated report การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลและการบูรณาการในการออกรายงาน ในขั้นตอนนี้ผู้เชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในการเก็บกู้ซากศพ การวิเคราะห์กระดูกควรรวบรวมผลการวิเคราะห์ข้อมูลลงในรายงานฉบับเดียว ลักษณะบูรณาการ (Integrated Experts Report) เพื่อส่งไปยังอัยการหรือผู้พิพากษาที่รับผิดชอบในการสอบสวน หากเป็นคดีอาญา (Fondebrider, 2020, pp. 12) การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลจำเป็นต้องมีข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับสิ่งที่บุคคลที่ค้นหาเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งก็คือข้อมูล AM ไม่ใช่เฉพาะข้อมูลจากซากศพเท่านั้น ดังนั้น กระบวนการระบุตัวตนควรพิจารณาข้อมูลผู้สูญหาย เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลศพ คือ การวิเคราะห์ซากศพและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น เสื้อผ้าหรือของใช้ส่วนตัว ในขณะที่การวิเคราะห์ทางพันธุกรรมสามารถมีบทบาทสำคัญในการระบุตัวตน แต่ก็อาจพบปัญหา DNA ที่เสื่อมสภาพ หรือปนเปื้อน ผลการวิเคราะห์

ที่ไม่สมบูรณ์ ตัวอย่างสารพันธุกรรมที่ไม่สมบูรณ์ เนื่องจากไม่มีญาติสายตรงที่ใกล้ชิดผู้สูญหาย หรือการขาดข้อมูลของผู้สูญหายเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลซากศพ เป็นต้น (Fondebrider, 2020, pp. 24-25)

5. Communicating the results to the family members/community การแจ้งผลให้สมาชิกในครอบครัว หรือชุมชนทราบ ในคดีอาญาทั่วไปขั้นตอนนี้เป็นความรับผิดชอบของพนักงานอัยการหรือผู้พิพากษา แต่ในกรณีของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ มักเป็นกระบวนการที่กว้างกว่าและซับซ้อนกว่า ดังนั้นจึงเป็นบทบาทหน้าที่ของของผู้เชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์ในการสื่อสารกับสมาชิกในครอบครัวและอธิบายข้อค้นจากกระดูกและข้อสรุปในภาษาที่ชัดเจนและเรียบง่าย การมีส่วนร่วมของแพทย์นิติเวช นักนิติมานุษยวิทยาจะมีความสำคัญ เนื่องจากสามารถอธิบายการค้นพบพยานหลักฐานและตอบคำถามใดๆ โดยใช้ภาษาธรรมดาไม่ใช่

ทางเทคนิค ควรสื่อสารข้อมูลในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับความต้องการของสมาชิกในครอบครัวโดยอาจต้องมีนักจิตวิทยาร่วมด้วย นอกจากนี้สมาชิกในครอบครัวมีสิทธิอุทธรณ์หากต้องการเช่นกัน เพื่อรับคำชี้แจงเกี่ยวกับข้อค้นพบ การระบุตัวตนได้อย่างไร ใช้วิธีใด และข้อสรุป รวมทั้งสามารถเข้าถึงรายงานขั้นสุดท้ายได้ เมื่อระบุชื่อกฎหมายได้แล้ว ควรจัดส่งกระดูกให้ครอบครัวโดยเร็วที่สุด (Fondebrider, 2020, pp. 26)

บทวิเคราะห์

จากการศึกษาข้อมูลในอดีตที่ผ่านมาของประเทศเตฮูอาร์เจนตินา ทำให้พบว่าปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหายในช่วง The Dirty War มีดังนี้

1. นโยบายของผู้นำประเทศ

ภายหลังที่ประเทศอาร์เจนตินา มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ประธานาธิบดี Raúl Alfonsín ซึ่งเป็นประธานาธิบดีคนแรกที่ได้รับเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย สิ่งสำคัญอันดับแรก ที่ดำเนินการคือการรวมกองกำลังติดอาวุธเข้ากับรัฐบาลพลเรือน การป้องกันการรัฐประหารลดอำนาจทางการเมืองของกองทัพก่อนด้วยการลดงบประมาณ ลดบุคลากรทางทหาร และเปลี่ยนแปลงงานทางการเมือง (Zagorski, 1994) และยังได้ยกร่างกฎหมายให้รัฐสภาเพิกถอนกฎหมายนิรโทษกรรมและอภัยโทษที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลทหารทำให้ศาลสามารถสอบสวนการก่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น

ระหว่างสงครามสกปรกได้ รวมทั้งการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามสอบสวนกรณีผู้สูญหายแห่งชาติ (National Commission on the Disappearance of Persons) หรือ CONADEP เพื่อสืบสวนอาชญากรรมที่เกิดขึ้น มีการตรวจสอบการสูญหายและเสียชีวิต ชดเชยค่าเสียหายให้กับครอบครัวผู้สูญหาย และเริ่มดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด คณะกรรมการได้จัดตั้งคณะตุลาการเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดอย่างโปร่งใส โดยมีการพิจารณาคดีของรัฐบาลทหารในปี ค.ศ. 1985 ทำให้นายทหารระดับสูง และผู้ร่วมกระทำความผิดในขณะนั้น ถูกตัดสินว่ามีความผิด และถูกพิพากษาในข้อหา ก่ออาชญากรรมและละเมิดสิทธิมนุษยชน

2. การยกเลิกพระราชกฤษฎีกานิรโทษกรรมและการอภัยโทษ

มีความพยายามของรัฐบาลทหารเพื่อปกป้องตนเองก่อนที่จะออกจากตำแหน่งไม่มีการดำเนินคดีความผิดตนเองในอนาคต จึงมีการออกพระราชกฤษฎีกานิรโทษกรรมตัวเองและการอภัยโทษในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ใช้กฎหมายนี้เป็นข้ออ้างการยกเว้นการกระทำความผิด องค์กรสิทธิมนุษยชนได้มีความพยายามในการผลักดันให้มีการยกเลิกพระราชกฤษฎีกานิรโทษกรรม ทำให้ศาลศาลฎีกาตัดสินว่ากฎหมายดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญ ครอบครัวการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง และยังอนุญาตแก่ผู้กระทำความผิดกลุ่มใหญ่โดยอัตโนมัติ และไม่มีเงื่อนไข การยกเลิกพระราชกฤษฎีกานิรโทษกรรมและการอภัยโทษ ทำให้เกิดกลไก

ความยุติธรรมเกิดขึ้นในประเทศอาร์เจนตินา และเริ่มต้นดำเนินคดีกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน (Mallinder, 2009, pp. 2)

3. การสนับสนุนจากนานาชาติ

เนื่องการเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้มีผู้เสียชีวิตและสูญหายจำนวนมากกว่า 30,000 คน ซึ่งเป็นการกระทำโดยรัฐบาลทหาร ดังนั้น คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติสหรัฐอเมริกา ได้ ยกเลิก (The United States Declassification Project on Argentina) คือ การจัดประเภทและมอบเอกสารข่าวกรองที่ซัดสุดซัดทำที่เกี่ยวข้องกับสงครามสกปรกให้กับรัฐบาลอาร์เจนตินา ซึ่งดำเนินการในช่วงการบริหารของประธานาธิบดี บารัค โอบามา การโอนเอกสารที่ไม่เป็นความลับอีกต่อไป เป็นการโอนเอกสารระหว่างรัฐบาลสู่รัฐบาล ในเอกสารจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนระบุชื่อเหยื่อและผู้กระทำความผิด ซึ่งดูเหมือนจะเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินคดีครั้งใหม่ (Wallenfeldt, n.d.) รวมทั้งการสนับสนุนองค์ความรู้ด้านนิติวิทยาศาสตร์ การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล การหาสาเหตุของการเสียชีวิตจากศพประเภทกระดูกต้องใช้อ้องค์ความรู้ทางด้านนิติมานุษยวิทยา ซึ่ง ขณะนั้นประเทศอาร์เจนตินา ขาดแคลนองค์ความรู้ในด้านนี้ และประชาชนขาดความเชื่อมั่นนิติวิทยาศาสตร์ที่ดำเนินการในประเทศ รัฐบาลจึงได้เชิญ Dr. Clyde Snow นักนิติมานุษยวิทยาระดับแนวหน้าคนหนึ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา มาประเทศอาร์เจนตินา และได้ร่วมก่อตั้ง Argentine Forensic Anthropology Team

(EAAF) ทีมนิติมานุษยวิทยาประเทศอาร์เจนตินา โดยการนำองค์ความรู้ทางด้านนิติโบราณคดีนิติมานุษยวิทยา สารพันธุกรรม เพื่อทำการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล และหาสาเหตุการเสียชีวิตจากศพผู้สูญหายในประเทศ

4. การเคลื่อนไหวและการเรียกร้องจากประชาชน

ส่วนใหญ่ของผู้สูญหายและเสียชีวิตจะเป็นผู้ชาย ดังนั้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตย มีการเคลื่อนไหวของบรรดาแม่ ๆ และย่าของผู้สูญหายที่ออกมาประท้วงทำให้เกิดการเยือนประเทศอาร์เจนตินาจากองค์กรสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ เช่น Amnesty International หรือ องค์การนิรโทษกรรมสากล สหพันธ์สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ คณะกรรมการทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน และคณะกรรมการอเมริกาเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามและการป้องกันสิทธิมนุษยชน กระตุ้นให้มีการสอบสวนการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศอาร์เจนตินา

สำหรับประเทศไทยบุคคลสูญหาย คือ บุคคลซึ่งหายไปจากภูมิลำเนา หรือถิ่นที่อยู่ โดยไม่สามารถติดต่อได้ หรือไม่มีใครรู้แน่ชัดว่า บุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ ซึ่งในสถานบันนิติวิทยาศาสตร์จะทำหน้าที่รับแจ้งคนหายเพื่อตรวจสอบและเปรียบเทียบกับข้อมูลในฐานข้อมูลศพนิรนาม ไม่ได้ดำเนินการลงพื้นที่ในการติดตามผู้สูญหาย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติกรณีคนหายพลัดหลง โดยมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่เกิดเหตุเป็นผู้รับผิดชอบสืบสวนติดตาม

หาตัวคนหาย โดยให้ไปรู้จักกับบ้านผู้แจ้ง หรือผู้ปกครองคนหาย และหมั่นไปติดต่อเยี่ยมเยียนเป็นระยะ ทุก 7 วัน, 15 วัน, 1 เดือน, และ 3 เดือน เมื่อครบกำหนด 3 เดือน หากยังไม่ทราบหรือได้ตัวคนหายคืนให้หัวหน้าสถานีตำรวจรายงานผลไปยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร (Royal Thai Police, 2015) ศูนย์ข้อมูลคนหายเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์มูลนิธิกระจกเงา (The Mirror Foundation and others, 2009) มีการจัดทำคู่มือ ชื่อคู่มือการติดตามและป้องกันเด็กสูญหาย เพื่อเป็นการให้ความรู้และคำแนะนำแก่ประชาชนในการติดตามคนในครอบครัวที่สูญหายไปด้วยสาเหตุต่าง ๆ แนวทางในการดูแลบุตรหลาน หรือผู้สูงอายุ เพื่อมิให้เกิดการหายตัวซ้ำซ้อน รวมถึงขั้นตอนในการดำเนินการแจ้งความคนหายที่สถานีตำรวจ การตรวจสอบข้อมูลพื้นฐานด้านอื่น ๆ อันเป็นประโยชน์แก่การติดตามผู้สูญหาย และสถานที่หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่ทางครอบครัวควรติดต่อประสานงาน ประกอบด้วยเนื้อหาหลัก ๆ คือ สาเหตุของการหายหรือพลัดหลง การติดตามคนหายประเภทต่าง ๆ หน่วยงานที่ครอบครัวคนหายควรประสานงานไปเพื่อขอความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน ข้อเสนอแนะในการดูแลบุตรหลาน หรือผู้สูงอายุ หน่วยงานที่ควรประสานงานเพื่อขอคำปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพจิต โดยคู่มือได้กำหนดสาเหตุของการหายหรือพลัดหลงเป็น 5 ประเภท คือ 1) การล่องลอย หรือหลอกลวง 2) พลัดหลง หลงทาง 3) ปัญหาส่วนตัว 4) ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และ 5) ปัญหาด้านการเมือง โดยปัญหาด้านการเมืองจะเป็นกรณี คนหาย

พลัดหลงที่เป็นผู้ก่อการร้าย หรือก่อความไม่สงบ โดยคนร้ายหรือ ผู้ล่องลอยใช้กลอุบายกลวิธีต่าง ๆ เช่น ลักขโมยเด็กตามโรงพยาบาล โรงเรียน ฯลฯ หรือขอเด็กไปเลี้ยง เป็นบุตรบุญธรรม หรือขอซื้อจากบิดามารดาที่ยากจนแล้วนำเด็กไปเลี้ยงไว้ หรือกักกันตัวไว้ มีการอบรมสั่งสอนเด็กให้เกิดความเกลียดชัง และมีอุดมการณ์ที่รุนแรง เป็นปรปักษ์กับชาติบ้านเมือง หรือเป็นผู้ก่อการร้ายเอง ซึ่งก็ยังคงแตกต่างกับการสูญหายในประเทศอาร์เจนตินาที่เป็นการบังคับ ข่มขู่ กักขัง ซ่อมทรมาน และฆาตกรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำของรัฐบาลทหารเผด็จการ สำหรับกระบวนการติดตามผู้สูญหายจะแบ่งตามประเภทของการสูญหาย แต่ภาพรวมกระบวนการติดตามจะไม่แตกต่างกันมากนักอาจมีวิธีการที่แตกต่างกันบ้างตามประเภทของการสูญหาย ซึ่งภาพรวมจะประกอบด้วย การตรวจสอบข้อมูลพื้นฐาน การตรวจสอบทรัพย์สิน/รูปพรรณ/เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของคนหา การแจ้งความคนหายที่สถานีตำรวจ การตรวจสอบข้อมูลทางโทรศัพท์ การตรวจสอบข้อมูลสถานที่ซึ่งคาดว่าผู้สูญหายจะไป การตรวจสอบข้อมูลที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ซึ่งเป็นสถานที่ควบคุมตัวเด็ก และเยาวชนที่ถูกศาลพิพากษาว่ากระทำความผิดจริง ซึ่งเด็กอาจแจ้งเท็จเกี่ยวกับตนเอง เนื่องจากอับอาย กลัวโดน ตำหนิ ทำให้ไม่สามารถประสานงานหาครอบครัวได้

สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ได้กำหนดวิธีปฏิบัติงานเรื่องศพนิรนามและศพไร้ญาติ (WI-DMPI-018) วัตถุประสงค์เพื่ออธิบายรายละเอียดในขั้นตอนการปฏิบัติงานด้าน

กระบวนการตรวจสอบ และจัดเก็บข้อมูลศพ นิรนามและศพไร้ญาติตามขอบข่ายการรับรอง ISO9001:2015 แบ่งลักษณะศพนิรนามที่พบ ตั้งแต่ศพสภาพสมบูรณ์ ศพเน่า ศพกระดูก ศพเป็นท่อนหรือชิ้น ศพไฟไหม้ และศพสภาพอื่น ๆ การเก็บข้อมูลศพนิรนาม ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของศพ ข้อมูลรูปพรรณสัณฐาน ข้อมูลอัตลักษณ์บุคคล เครื่องแต่งกายและทรัพย์สินติดตัว จัดเก็บภาพถ่าย เก็บลายพิมพ์ นิ้วมือ ถ่ายภาพรังสี เก็บสิ่งส่งตรวจสารพันธุกรรม โดยการจัดเก็บข้อมูลดังกล่าวทั้งหมดเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลผู้สูญหายที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากญาติ (Central Institute of Forensic Science, 2022)

จากปัจจัยต่าง ๆ พบว่าความสำเร็จของการติดตามผู้สูญหายและการพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามในประเทศไทย จะต้องประกอบด้วย

1. มีหน่วยงานรับผิดชอบ

ประเทศอาร์เจนตินา เนื่องจากการสูญหายเป็นการบังคับให้สูญหายและเสียชีวิตจากการปกครองโดยรัฐบาลทหาร ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองหลายฝ่าย จึงมีการเรียกร้องให้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริง ติดตามผู้สูญหายและการพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนาม ทำให้มีการตั้งทีมนิติมานุษยวิทยา ประเทศอาร์เจนตินา (Argentine Forensic Anthropology Team (EAAF)) ขึ้นมาเพื่อดำเนินการเฉพาะในเรื่องนี้ ซึ่งการดำเนินการตั้งแต่การสืบสอบข้อเท็จจริง การค้นหาและกู้คืน หลุมศพ การตรวจพิสูจน์ภายในห้องปฏิบัติการ และการส่งคืนกระดูกให้ครอบครัว **ประเทศไทย** ไม่มีหน่วยงานเฉพาะที่ทำหน้าที่ติดตามผู้สูญหาย

และพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนาม ประเทศไทย มีหลายหน่วยงาน การปฏิบัติงานแตกต่างกัน ไม่มีแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ทำให้ไม่มีศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูล

2. การตรวจพิสูจน์แบบสหสาขาวิชา/การบูรณาการการตรวจพิสูจน์

ประเทศอาร์เจนตินา เนื่องจากซากศพที่พบมีสภาพเป็นกระดูก การพิสูจน์ข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นการทำงานรูปแบบสหสาขาวิชาชีพ คือ การใช้ผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ ด้าน เช่น แพทย์ นักนิติมานุษยวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านสารพันธุกรรม ทันตแพทย์ นักจิตวิทยา อัยการ ผู้พิพากษา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับครอบครัวผู้สูญหายมากที่สุด

ประเทศไทย มีหลายคดีที่มีการดำเนินการ โดยการทำงานแบบสหสาขาวิชาชีพ ซึ่งทำให้คดีประสบความสำเร็จ แต่การทำงานแบบสหสาขาวิชา ก็มีข้อจำกัดในเรื่องผู้เชี่ยวชาญที่อยู่ต่างหน่วยงานกันกระบวนการที่จะให้ผู้เชี่ยวชาญมาร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ จะมีความยุ่งยากในขั้นตอนราชการ และอาจทำให้กระบวนการติดตามผู้สูญหายล่าช้าออกไปอีก

3. การเข้าถึงข้อมูลผู้สูญหาย และข้อมูลศพนิรนามเพื่อการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล

ประเทศอาร์เจนตินา ขั้นตอนการปฏิบัติงานของ EAAF สามารถเข้าถึงข้อมูลผู้สูญหาย กระบวนการการสืบสวนสอบสวนของหน่วยงาน เอกสาร รวมทั้งข้อมูลศพ รายงานการชันสูตรพลิกศพ ภาพถ่าย ลายพิมพ์นิ้วมือของศพ เอกสารการเก็บศพ บันทึกของสุสาน แฟ้มข้อมูลของตำรวจหรือทหารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้

ทำให้สามารถค้นหาข้อมูลของผู้สูญหาย เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลของซากศพที่พบ

ประเทศไทย การเข้าถึงข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ มีขั้นตอนกระบวนการค่อนข้างยุ่งยาก เนื่องจากข้อกำหนดหรือข้อบังคับของหน่วยงานเองและยังเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ที่หน่วยงานพึงต้องระวังข้อมูลส่วนบุคคล ทำให้การเข้าถึงข้อมูลเพื่อการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลยังมีข้อจำกัด นอกจากนี้ข้อมูลผู้สูญหายและศพนิรนามในประเทศไทยยังแยกส่วนอยู่ตามหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้เป็นข้อจำกัดในการนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาเปรียบเทียบกัน

4. เครือข่าย

ประเทศอาร์เจนตินา EAAF เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรทางวิทยาศาสตร์ เกิดจากการริเริ่มขององค์กรสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ถือเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับโลก ตั้งแต่การก่อตั้งทีมการพัฒนา และการก้าวไปสู่ความเป็นสากล นอกจากนี้ ยังมีเอกสารมากมายเกี่ยวกับผลงานด้านสิทธิมนุษยชนในแง่ของการชดใช้เหยื่อและการชี้แจงการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในบริบทและสถานที่ต่าง ๆ ทั่วโลก (Catoggio, María Soledad, 2020, pp. 13) ซึ่งการเป็นองค์กรเอกชนทำให้ไม่ถูกครอบงำจากภาครัฐ ทำให้องค์กรมีความเข้มแข็ง และนอกจากนี้ครอบครัวผู้สูญหายก็ตระหนักดีว่าการเรียกร้องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศ

อาจไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนาน ดังนั้นการเรียกร้องต่อนานาชาติเพื่อให้มีหน่วยงาน/องค์กรสิทธิมนุษยชนเข้ามาตรวจสอบข้อเท็จจริงจึงเป็นทางเลือกที่ครอบครัวเลือกใช้ **ประเทศไทย** มีหลายองค์กรภาคประชาสังคมที่ดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชน เช่น มูลนิธิกระจกเงา มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลคนหาย (The Mirror Foundation, n.d.) มูลนิธิพัฒนาวัฒนธรรม ที่มีภารกิจ ในการให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาด้านกฎหมาย/จัดเวทีเสวนา/อภิปราย ลงพื้นที่เก็บข้อเท็จจริง และจัดทำรายงานเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์สิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานทั้งรัฐ เอกชน และโครงการที่ให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐ (Cross Cultural Foundation, 2021) ถือเป็นจุดแข็งที่รัฐควรนำมาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการติดตามคนหายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานการติดตามผู้สูญหาย

5. การประชาสัมพันธ์

ประเทศอาร์เจนตินา ฟุตบอลเป็นกีฬาที่นิยมมากที่สุดในประเทศ และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในประเทศ ดังนั้นในการแข่งขันที่มีทีมอาร์เจนตินาลงแข่งขันด้วยจะมีประชาชนให้ความสนใจชมเป็นจำนวนมาก ดังนั้น EAAF จึงใช้โอกาสนี้ในการทำการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนที่ครอบครัวเคยมีผู้สูญหาย

ให้มีการแจ้งและมีการจัดเก็บข้อมูลผู้สูญหาย และข้อมูลนั้นมาเปรียบเทียบกับข้อมูลจากศพ

ที่พบ เป็นการเพิ่มช่องทางโอกาสการพิสูจน์ศพ นิรนามให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 5 การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ได้ข้อมูลผู้สูญหายจากญาติ
ที่มา: EAAF, 2007

ประเทศไทย หน่วยงานรัฐก็จะมีข้อจำกัด ด้านงบประมาณในแต่ละปีที่เกิดขึ้นจะไม่เพียงพอ ต่อการดำเนินงาน ดังนั้นการที่จะเช่าเวลา บริษัทเอกชนที่ออกอากาศโทรทัศน์ในช่วงเวลา ยอดนิยม (prime time) ช่วงเวลาที่มีผู้ชม มากที่สุด เพื่อที่จะทำการประชาสัมพันธ์ จึงต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูงจึงเป็นไปได้ยาก ทำได้เพียงการประสานงานขอความอนุเคราะห์ สถานีโทรทัศน์ที่เป็นของหน่วยงานรัฐเพื่อที่จะ เป็นช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล แม้ว่า อาจจะยังไม่ทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดก็ตาม

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม

1. นโยบายและเป้าหมาย (Policy & Goal) การติดตามผู้สูญหายและการพิสูจน์ศพนิรนามประเทศไทย เกี่ยวข้องกับหลาย

หน่วยงาน การติดตามคนหายมีหน่วยงานหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งมีภารกิจหลักในการสืบสวนสอบสวนป้องกันอาชญากรรม สถาบันนิติวิทยาศาสตร์มีหน่วยงานเฉพาะที่รับผิดชอบ คือ กองพัฒนาระบบการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม สำหรับการตรวจพิสูจน์ศพนิรนามนั้น หน่วยงานหลัก ๆ คือ โรงพยาบาลที่มีแพทย์นิติเวช สถาบันนิติเวชวิทยา โรงพยาบาลตำรวจ และสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ทำให้ข้อมูลคนหายและศพนิรนามกระจายไม่มีศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูล ดังนั้นนโยบายและเป้าหมายในการแก้ไขเรื่องนี้ต้องมีความชัดเจนเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันการดำเนินงานให้สำเร็จ โดยเป้าหมายที่ชัดเจนและนโยบายที่มีประสิทธิภาพที่เมื่อนำไปปฏิบัติแล้วได้ประโยชน์ ต่อประชาชนสูงสุด จะมีส่วนที่

ทำให้การพัฒนางานได้อย่างรวดเร็วอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งปัจจุบันรัฐบาลมีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหาย และการพิสูจน์คนนิรนามและศพนิรนาม พ.ศ. 2564 เพื่อมุ่งเน้นแก้ไขปัญหาคคนหาย และศพนิรนามให้เกิดการบูรณาการการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคม การขับเคลื่อนผ่านการคณะกรรมการพัฒนาระบบการติดตามคนหาย และการพิสูจน์คนนิรนาม และศพนิรนาม โดยมีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกิจด้านคนหาย คนนิรนามและศพนิรนามเป็นกรรมการ ก็จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น (Rachadaporn Mornmoung, 2021, pp. 201) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอาร์เจนตินาจะเห็นว่ามีความสอดคล้องกันในด้านนโยบายของผู้นำประเทศที่ต้องการแก้ไขปัญหาดังกล่าว อีกทั้งส่งเสริมและสนับสนุนในภาคประชาสังคมองค์กรภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามผู้สูญหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม

2. การรวมศูนย์ข้อมูลผู้สูญหายและศพนิรนาม จะเห็นได้ว่าปัจจัยความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหายและการพิสูจน์ศพนิรนามนั้นจะต้องประกอบด้วยข้อมูลสองส่วน คือ ข้อมูลผู้สูญหาย และข้อมูลศพที่จะต้องนำมาเปรียบเทียบ (Matching) กัน ดังนั้นส่วนที่สำคัญคือข้อมูลผู้สูญหายที่ได้จากครอบครัว ซึ่งเป็นส่วนที่พบปัญหามากที่สุด จากสถิติพบว่าการแจ้งหายน้อยกว่าสถิติการพบศพนิรนาม

ดังนั้นการส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาข้อมูลผู้สูญหายจากครอบครัว ในต่างประเทศภาครัฐจะร่วมมือกับภาคประชาสังคมเพื่อให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทในการที่จะเข้าถึงครอบครัวในการติดตามผู้สูญหาย (Robins, 2019, pp.40) เพราะว่าบางครั้งครอบครัวก็ไม่ต้องการที่จะติดต่อรัฐโดยตรง ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการแบ่งแยกชนชั้น การเข้าเมืองผิดกฎหมาย ความกลัวที่จะมีความผิดทางกฎหมายอื่น ๆ ภาคประชาสังคมก็จะเข้ามามีบทบาทแทนภาครัฐในการเข้าถึงครอบครัวผู้สูญหาย และปัจจุบันสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรมได้พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางในการจัดเก็บและสืบค้นข้อมูลบุคคลสูญหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลผู้สูญหายและศพนิรนามให้หน่วยงานสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน และให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการเผยแพร่ข้อมูลผู้สูญหายและศพนิรนามได้สะดวก รวดเร็วมากขึ้น ซึ่งเป็นการนำการศึกษาจากประเทศอาร์เจนตินามาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เนื่องจากความสำเร็จของการติดตามผู้สูญหาย พิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามขึ้นอยู่กับข้อมูลสองส่วนคือ ข้อมูลคนหายที่ได้จากครอบครัวและข้อมูลศพที่ได้จากการชันสูตรศพและการเก็บข้อมูลอัตลักษณ์บุคคล ดังนั้นถ้าข้อมูลทั้งสองส่วนนี้มาอยู่รวมกันจะทำให้การติดตาม ผู้สูญหาย และการพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามมีโอกาสประสบความสำเร็จเพิ่มมากขึ้น

3. ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน

การทำงานของ EAAF เน้นการทำงานแบบสหสาขาวิชาชีพ การบูรณาการความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาเพื่อตรวจพิสูจน์ซากศพและการติดตามผู้สูญหาย สำหรับประเทศไทย การติดตามผู้สูญหาย และการพิสูจน์ศพนิรนามเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม ดังนั้นความสำเร็จไม่ได้มาจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ต้องมาจากความร่วมมือระหว่างกัน การสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานตามภารกิจหน้าที่ จะมีส่วนทำให้การติดตามผู้สูญหายและการพิสูจน์ศพนิรนามประสบความสำเร็จ โดยกลไก (Mechanism) ความร่วมมือมาจากคณะกรรมการ และคณะทำงานภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ การจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ หรือการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคประชาสังคมที่ไม่แสวงหากำไรที่มีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนภาครัฐในรูปแบบกิจกรรมการสร้างร่วมมือ อาทิ มีเวทีให้หน่วยงานมีโอกาสนำเสนอและแสดงความคิดเห็น ตัดสินหรือแก้ไขปัญหา ร่วมกัน การจัดอบรมให้ความรู้ เช่น การอบรมให้ความรู้ทางด้านนิติวิทยาศาสตร์กับมูลนิธิต่าง ๆ ในด้านการจัดการศพนิรนาม การลงพื้นที่กรณีการติดตามเมื่อมีผู้สูญหายเป็นช่องทางให้เกิดการทำงานระหว่างหน่วยงาน ร่วมกัน การถอดบทเรียนจากการเล่าเรื่อง (Story telling) เป็นกิจกรรมการสร้างความต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนในการร่วมมือ สร้างความภาคภูมิใจผ่านการเล่าเรียนเป็นกลไกสร้างระบบจูงใจสำหรับหน่วยงานภาคประชาสังคมเพื่อให้เกิด

ความร่วมมืออย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกัน นอกจากนี้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ทำให้มีการควบคุมคุณภาพ และนำไปสู่การสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานที่เข้มแข็งต่อไป

4. การพัฒนากฎหมาย

ประเทศไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลมีการออกพระราชกฤษฎีกา 187/831 คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการหายสาบสูญของประชาชน (Decree 187/831 National Commission on the Disappearance of People) เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการติดตาม ผู้สูญหาย และการพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามในประเทศ ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาในระยะยาว ควรมีการแก้ไขระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหาย และการพิสูจน์คนนิรนามและศพนิรนาม พ.ศ. 2564 เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีสภาพบังคับ โดยออกมาเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ เนื่องจากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ ไม่มีสภาพบังคับในทางปฏิบัติงาน เป็นการสนับสนุนการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงาน ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์แนวทางการปฏิบัติงาน และยังไม่ครอบคลุมการจัดการศพนิรนามที่ยังไม่สามารถพิสูจน์บุคคลได้ กฎหมายระดับพระราชบัญญัติ จะมีการกำหนดให้มีหน่วยงานเฉพาะรับผิดชอบในการติดตามคนหาย พิสูจน์ศพนิรนาม มีการสร้างกลไกที่เหมาะสมสำหรับการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน โดยครอบคลุมคนหายทั้งเด็กและผู้ใหญ่ รวมถึงกรณีถ้าเป็น

ผู้อพยพสูญหายหรือเสียชีวิต เช่น แรงงานข้ามชาติ มีการกำหนดหลักเกณฑ์แนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนทั้งของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติ รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของภาคประชาสังคม และครอบคลุมการจัดการศพนิรนาม การเผยแพร่ข้อมูลและภาพคนหาย และศพนิรนามเพื่อวัตถุประสงค์การติดตามคนหาย และการพิสูจน์ศพนิรนามที่จะไม่กระทบสิทธิส่วนบุคคล การรักษาความปลอดภัยของข้อมูล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นกับประชาชนว่าข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทางชีวภาพ เช่น ข้อมูลสารพันธุกรรม จะต้องนำมาใช้เฉพาะสำหรับการติดตามคนหาย หรือเพื่อการพิสูจน์ศพนิรนามเท่านั้น (Rachadaporn Mornmoung, 2021, pp. 216-220)

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการ

ทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2565 วัตถุประสงค์ของการออกพระราชบัญญัติ เพื่อให้ความคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหายซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกัน ปราบปราม และเยียวยาผู้เสียหายจากการกระทำความผิด (The Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearance Act B.E. 2565, 2022) ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ ยังคงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการที่จะนำมาแก้ไขปัญหาการติดตามคนหายและการพิสูจน์ศพนิรนามได้ เนื่องจากพระราชบัญญัติมุ่งเน้นการกระทำให้สูญหายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น

ตารางแสดงความสัมพันธ์แนวทางการพัฒนาความสำเร็จในการติดตามผู้สูญหายและการพิสูจน์ศพนิรนาม

ความสำเร็จ	ประเทศอาร์เจนตินา	ประเทศไทย
นโยบายและเป้าหมาย (Policy & Goal)	การเปลี่ยนแปลงการปกครองของผู้นำประเทศจากรัฐบาลทหารมาเป็นระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งการยกเลิกพระราชกฤษฎีกานิรโทษกรรมและการอภัยโทษที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาลทหารทำให้ศาลสามารถสอบสวนการก่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้นระหว่างสงครามสกปรกได้	การออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ พ.ศ. 2558 และแก้ไขเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ พ.ศ. 2564 แสดงว่ารัฐบาลให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาผู้สูญหายและศพนิรนาม
การรวมศูนย์ข้อมูลผู้สูญหายและศพนิรนาม	การจัดตั้งทีม EAAF ซึ่งจะมีกระบวนการติดตามคนหายและการพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามในหน่วยงานเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีกรรวมศูนย์ข้อมูลคนหายและศพนิรนาม และมีหน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนี้อย่างชัดเจน	มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูล เพื่อเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลผู้สูญหายและศพนิรนามให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการให้บริการได้สะดวก รวดเร็วมากขึ้น
ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน	EAAF เน้นการทำงานแบบ สหสาขาวิชาชีพ การบูรณาการความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาเพื่อตรวจพิสูจน์ซากศพ และติดตามผู้สูญหาย	มีการสร้างกลไก (Mechanism) ความร่วมมือมาจากคณะกรรมการ และคณะทำงานภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ มี MOU หรือการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคประชาสังคม
การพัฒนากฎหมาย	ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลมีการออกพระราชกฤษฎีกา 187/831 คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการหายสาบสูญของประชาชนเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการติดตามผู้สูญหาย และการพิสูจน์ศพนิรนาม	ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ ไม่มีสภาพบังคับ เป็นการสนับสนุนการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงาน ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ แนวทางการปฏิบัติงาน ไม่ยังไม่ครอบคลุมการจัดการศพนิรนามที่ยังไม่สามารถพิสูจน์บุคคลได้ จึงกำลังอยู่ระหว่างเสนอออกเป็นกฎหมายกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ เพื่อให้มีสภาพบังคับ และสร้างกลไกที่เหมาะสม

บทสรุป

การศึกษาปัจจัยความสำเร็จของประเทศอาร์เจนตินาในการติดตามผู้สูญหายในช่วง The Dirty War ซึ่งจะต่างกับประเทศไทยที่การสูญหายเกิดขึ้นจากอาชญากรรม เจตนาสูญหายเอง ซึ่งถูกมองว่าเป็นเพียงปัญหาภายในครอบครัว แม้ว่าจะมีการบังคับให้หายสาบสูญด้วยก็ตาม ถึงแม้ว่าบริบทของสภาพปัญหาระหว่างประเทศอาร์เจนตินากับประเทศไทยจะแตกต่างกัน แต่กระบวนการติดตามคนหาย และการพิสูจน์ศพนิรนามก็สามารถนำมาปรับใช้ทั้งในเชิงเทคนิค และวิธีการสำหรับเป็นแนวทางการติดตามผู้สูญหาย การพิสูจน์อัตลักษณ์ศพนิรนามให้เหมาะสมกับประเทศไทยได้ทั้งในด้านนโยบายและเป้าหมายของผู้มีอำนาจในประเทศที่ต้องมีความชัดเจนเป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาผู้สูญหายและศพนิรนามตั้งที่รัฐบาลมีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฯ เพื่อให้เกิดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน มีศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลผู้สูญหายและศพนิรนาม ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การติดตามผู้สูญหายและการพิสูจน์ศพนิรนามประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะในส่วนข้อมูลผู้สูญหายที่ได้จากครอบครัว การสร้างกลไกความร่วมมือในรูปคณะกรรมการ การจัดทำบันทึกข้อมูลความร่วมมือ การส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาข้อมูลผู้สูญหาย การพัฒนากฎหมายให้สอดคล้อง

กับประเทศอาร์เจนตินาที่มีกฎหมายในระดับพระราชกฤษฎีกาที่ออกมาเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการติดตามผู้สูญหาย และการพิสูจน์ศพนิรนาม การเป็นกฎหมายระดับสูงทำให้การบังคับกฎหมายมีประสิทธิภาพสำหรับประเทศไทยปัจจุบันมีเพียงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสนับสนุนการปฏิบัติงานติดตามคนหาย และการพิสูจน์ศพนิรนามและศพนิรนาม พ.ศ. 2564 ซึ่งไม่มีสภาพบังคับในทางปฏิบัติงานไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ แนวทางการปฏิบัติงาน และยังไม่ครอบคลุมการจัดการศพนิรนามที่ยังไม่สามารถพิสูจน์บุคคลได้ การพัฒนากฎหมายเป็นระดับพระราชบัญญัติจะมีการกำหนดให้มีหน่วยงานเฉพาะรับผิดชอบในการติดตามคนหาย พิสูจน์ศพนิรนาม มีสภาพบังคับกำหนดหลักเกณฑ์แนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนทั้งของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติรวมทั้งบทบาทหน้าที่ของภาคประชาสังคม และครอบคลุมการจัดการศพนิรนาม เพื่อที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนและนานาชาติในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในตัวอย่างประเทศอาร์เจนตินาที่อัยการ และผู้พิพากษามีบทบาทสำคัญในการยกเลิกกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม ดังนั้นการพัฒนากฎหมายฉบับใหม่จึงควรให้มีอัยการ และผู้พิพากษาเข้ามามีบทบาทในการปรับแก้ไขกฎหมายให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุด □

บรรณานุกรม

- Calatrava almudena. (2019) [Argentina: Bodies of 600 disappeared wait to be identified]. AP.NEWS.
- Catoggio, Maria Soledad .(2020). [Religion, Human Rights, and Forensic Activism: The Search for the Disappeared in Latin America †]. MDPI, 11., 601, 1-17.
- Central Institute of Forensic Science. (2022). Work Instructions on unidentified bodies and unclaim bodies.
- Central Institute of Forensic Science. (2021). Statistics of missing persons and unidentified bodies since 2018-2022.
- Chaowarit Chaosangrat. (2021). [Killer State: A Case Study of the Dirty War in Argentina from 1976- 1983]. (5, July, 2022). Retrieved from <https://www.the101.world/argentina-state-killings/>
- Cross Cultural Foundation. (2021). (28, June, 2022). Retrieved from [https://crcfthailand.org/David Pérez-Torres, Pedro & Congram, Derek. \(2020\). \[Biography of the Equipo Argentino de Antropología Forense \(EAAF\)\]. Forensic Anthropology, 5.,3, 262–266.](https://crcfthailand.org/David_Pérez-Torres,_Pedro_&_Congram,_Derek._(2020)._[Biography_of_the_Equipo_Argentino_de_Antropología_Forense_(EAAF)]._Forensic_Anthropology,_5.,3,_262-266.)
- Fondebrider Luis. (2020). [Forensic Guide to the Investigation, Recovery and Analysis of Human Skeletal Remains]. Argentina: Argentine Forensic Anthropology Team (EAAF).
- Fowler & Thompson. (2015). [A mere technical exercise? Challenges and technological solutions to the identification of individuals in mass grave scenarios in the modern context]. In Jean-Marc Dreyfus & É lisabeth Anstett (Ed.), [Human remains and identification] (pp. 117-141) England: Manchester University Press.
- Guerriero Leila. (2021). [The Trace in the Bones]. (8, May, 2022). Retrieved from <https://www.asymptotejournal.com/nonfiction/leila-guerriero-the-trace-in-the-bones/>
- I'm from Andromeda. (2021). [อาร์เจนตินาในยุคเผด็จการปี 1978 กับการจัดฟุตบอลโลกที่ปิดบังความชั่วร้ายของรัฐบาลฆาตกร]. (9, August, 2022). Retrieved from <https://thematter.co/thinkers/argentina-world-club-1978/149439>

- Lourdes, Ramirez. (2021). *Forensic Anthropology in Latin America: Examining Methods of Human Identification*. (5, May, 2022). Retrieved from https://www.csustan.edu/sites/default/files/groups/University%20Honors%20Program/Journals_two/ramirez_lourdes_.pdf
- Mallinder, Louise. (2009). [The Ongoing Quest for Truth and Justice: Enacting and Annuling Argentina's Amnesty Laws]. UK: Queen's University, Belfast.
- Management Center (MPMC) Royal Thai Police. (25, May, 2022). Retrieved from <http://www.criminal.police.go.th/documents/INF25581228.pdf>
- New Tactics and Center for Victims of Torture. (n.d.). Using forensics to identify victims' remains and cause of death. (25, May, 2022). Retrieved from <https://www.newtactics.org/tactic/using-forensics-identify-victims%E2%80%99-remains-and-cause-death>
- Phakwadee Weeraphaspong. (2010). [Transitional Justice: A Case Study of Argentina]. (25, June, 2022). Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2010/11/31728>
- Rachadaporn Mornmoung. (2021). [Practical problems of The Regulation of the Office of the Prime Minister on Search of Missing Persons and Identification of Unidentified Persons and Unidentified Remains B.E. 2564]. *Constitutional Court Journal*, 23., 69,198-223.
- Rachadaporn Mornmoung & Sarit Suebpongsiri. (2021). [A Model of Databases Missing Persons and Unidentified Bodies in Thailand]. *Journal of Criminology and Forensic Science*, 7., 7, 55-70.
- Robins, S. (2019). [Analysis of Best Practices on the Identification of Missing Migrants: Implications for the Central Mediterranean]. Geneva: International Organization for Migration.
- Royal Thai Police. (2015). Order of the Royal Thai Police no. 725/2558 Subject: Missing Persons
- The Argentine Forensic Anthropology Team.(2003). [EAAF 2003 ANNUAL REPORT]. (8, May, 2022). Retrieved from <https://eaaf.org/wp-content/uploads/2018/08/argentina2003.pdf>
- The Argentine Forensic Anthropology Team. (2007). [EAAF 2007 ANNUAL REPORT]. (8, May, 2022). Retrieved from <https://www.yumpu.com/en/document/read/33870543/liid-eaaf>

- The Argentine Forensic Anthropology Team. (2021). [Equipo Argentino de Antropología Forense]. (16, August, 2022). Retrieved from <https://eaaf.org/quienes-somos/>
- The Argentine Forensic Anthropology Team. (n.d.). [Equipo Argentino de Antropología Forense (EAAF)]. (16, August, 2022). Retrieved from <https://eaaf.org/enobras/#>
- The Mirror Foundation and others. (2009). [Children’s Tracking and Prevention Guide]. Bangkok: The Mirror Foundation
- The Mirror Foundation. (n.d.). (28, June, 2022). Retrieved from <http://web.mirror.or.th/aboutmirrorf.php?m=about>
- The Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearance Act B.E.2565 (2022). (25, Oct, 2022). Government Gazette/139/66 ก/43-57.
- Wallenfeldt, Jeff. (n.d.). [Dirty War Argentine history]. (22, July, 2022). Retrieved from <https://www.britannica.com/event/Dirty-War>Zagorski, Paul W.(1994). [Civil-Military Relations and Argentine Democracy: The Armed Forces under the Menem Government]. JSTOR, 20.,3,423-437.